

**ОСОБЕНОСТИ ПРИ ПРЕВОДА НА ПУБЛИЦИСТИКА
ОТ РУСКИ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
(НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ ПРЕВОДА НА СБОРНИКА
„ДЕН“ НА ТАТЯНА ТОЛСТАЯ)**

Теодора Кръстева
Институт за български език, БАН

**SPECIFICS OF TRANSLATION PUBLICISTIC TEXTS FROM
RUSSIAN INTO BULGARIAN
(OBSERVATIONS OF THE TRANSLATION OF THE
STORYBOOK „DAY“ BY TATYANA TOLSTAYA)**

Teodora Krasteva
Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences

The present report focuses on the specificity of publicistic text and the related difficulties that the translator faces during the process of translation from Russian into Bulgarian. These are my observations regarding the rendering of such categories as terms, proper nouns, idioms, proverbs, quotes, diversified in style vocabulary and play on words, requiring more creative approach. The text has practical orientation.

Key words: publicistic, translation, Russian, Bulgarian, proper nouns, idioms, proverbs, play on words

Настоящата работа има за цел да проследи спецификите на публицистичния текст и свързаните с тях трудности, с които се сблъсква преводачът при превода от руски език на български. Предмет на внимание и анализ е учебен превод на сборника „Ден“ на Татяна Толстая, направен от авторката на статията. Обсъждат се отделни, предимно лексикални, но и някои свързани с тях фонетични и граматични факти, произтичащи от езика, от който се превежда. В настоящата работа са посочени характерни елементи, на които да обръщаме повече внимание при работата с публицистика. Няма да се спирам върху типични проблеми при превода от руски на български, като предаването на глаголните времена, причастията и деепричастията, ренаратива, за ко-

ето има достатъчно литература. Или на фонетичните особености, където нещата са достатъчно регулирани и ясни. По-голям интерес представляват феномени като реалиите, термините, собствените имена и разнообразна по стил лексика, а също така фразеологизми, поговорки, понякога перифразирани, скрити и явни цитати и езикова игра, които често изискват по-прецизна и по-творческа работа.

В сборника „Ден“ са събрани есета, разкази и фейлетони. Често текстовете са на границата между публицистиката и художествената литература с уклон ту към едното, ту към другото. Това предопределя някои специфики, чието разпознаване и предаване на роден език представлява интерес.

Авторката на сборника смесва различни езикови пластове – от най-високите пластове на книжовния стил, нерядко с оттенък на архаичност или поетичност, през неутралните думи до разговорни и дори понякога просторечия. Голямо предизвикателство представлява и големият брой литературни цитати, които в повечето случаи не са подсказани, но препращат към други текстове или ситуации. Тази междутекстовост се оказва с различна степен на разпознаваемост и за първоначалния адресат: част от използваните често перифразирани цитати са много популярни, а други говорят нещо само на по-отбрана публика.

Ако при фонетичния и граматическия аспект на превода все пак съществуват определени правила, спазването на които в една или друга степен облекчава преводаческия процес, то лексиката предоставя най-голяма свобода на избор. Именно тук проличава не само наученото, но и способността на преводача да взема решения във всеки един конкретен случай, създавайки цялостен текст, който да изпълнява същите функции, каквито и оригиналът. Но дори и в лексикалния пласт на езика съществуват елементи, чието предаване на съответния език не позволява големи волности. Такава например е безеквивалентната лексика, която освен междуметия, звукоподражание, абривиатури, собствени имена и т.н. включва и един особен клас думи – реалии (Влахов 1978).

Реалиите, както добре е известно от теорията на превода (тема, подробно и задълбочено разгледана от Влахов и Флорин в „Непреводимото в превода“, 1969), представляват както предмети от бита, понятия и явления от историята, географията и културата на съответния народ, които не се срещат при другите народи и са носители на национален и исторически колорит, така и наименованията за тях. Поради тази причина те нямат точни съответствия в другите езици и изискват специално внимание от страна на преводача. Понякога те биват възп-

риемани като носител на национален и исторически колорит. В други случаи тази тяхна функция не е толкова ярко изразена, тъй като обозначават не чак толкова съществени детайли от битата, историята, културата на народа и се използват само за обозначаването им, без да изпълняват тази своя функция. В зависимост от това във всеки конкретен случай преводачът избира съответния начин за предаването им. Той зависи от традицията, значимостта на реалитета в текста и от някои прагматични съображения – доколко популярна и разбираема е реалитета за вторичния адресат. Най-често реалиите се транскрибират. Широко известните реалии само се транскрибират, а по-малко известните се обясняват в бележките.

Реалиите се срещат предимно в художествената и обществено-политическата литература. Ето защо в книгата на Татяна Толстая „Ден“, която съчетава черти на публицистика и на художествена литература, срещнах голям брой реалии. Посочените примери са взети от превода на авторката на настоящото изследване и са групирани въз основа на класификацията, обобщена от Иванка Васева (Васева 1982: 121 – 123).

а) Битови реалии:

- Думи, които обозначават ястия и напитки от националната кухня: *маниока, щи – зелева супа* (описателен превод)
- Думи, които обозначават предмети от националното облекло: *ушанка, тюбетейка*
- Думи, които обозначават жилища: *комуналка*
- Думи, които обозначават музикални инструменти, танци и игри: *домбра* – казахски народен струнен инструмент с крушовиден корпус
- Названия на национални мерни единици: *верста* (1070 м)
- Названия на парични единици: *долар, рубла, копейка, у.е. (условни единици), лири стерлинги, йени;*

б) Обществени и исторически реалии:

- Административно-териториални единици и населени пунктове: *аул, щат*
- Наименования на длъжности, професии, звания и т.н.: *шахиншах, ерихерцог, херцог, хетман, старши чобан, велик княз, султан, емир; акин, аед; староста – отговорник* (приблизителен превод)
- Органи на държавното управление, учреждения и организации: *колхоз, кампус*

- Военни реалии: *партизани*; *орлета* (превод); *атаман* – *отоман*
- Членове на партии и организации, религиозни и други групировки: *демократи*, *большевики*, *уахабити*, *пионери*, *футуристи*, *феминистки*;

в) Географски и етнографски реалии:

- Етнографски понятия: *татари*, *руснаци*, *украинци*, *беларуси*, *киргизи*, *грузинци*, *естонци*
- Приказни или митични същества: *весталка*, *сирена*.

Повечето реалии (особено названията на парични единици, етноси и явления от обществено-политическия живот) са достатъчно известни и не се нуждаят от бележки под линия, поради което са транскрибирани.

Друга част от тях се обясняват в бележките под линия, като например условните единици (непопулярно в България съкращение): *Условна единица* (съкратено *у. е.*) – евфемизъм, употребяван в Русия за обозначаване на парична сума в долари или на еквивалента ѝ в рубли по официалния или обменния курс, най-често се разбира един долар или по-рядко едно евро.

Друга особена група лексика, която заслужава отделно внимание, е терминологията. Тя представлява съвкупност от специализирани думи, които се употребяват в някоя област на човешката дейност. Термините в повечето случаи съвпадат. Понякога се забелязват някои промени в звуковия състав, най-често в рода. В текста срещнах различна по тематика терминология:

При медицинската често родът и понякога числото на термините в двата езика не съвпадат (примерите са дадени в последователност от руски към български език): *некроз* (м.р.) – *некроза* (ж.р.), *цироз* (м.р.) – *цироза* (ж.р.), *пародонтоз* (м.р.) – *пародонтоза* (ж.р.), *варикоз* (м.р.) – *варикоза* (ж.р.), *емфизема* (ж.р.) – *емфизем* (м.р.), *аденома* (ж.р.) – *аденом* (м.р.), *саркома* (ж.р.) – *сарком* (м.р.); *геморрой* (ед.ч.) – *хемороиди* (мн.ч.).

Някои от термините се нуждаят от обяснение: *омовение* – в религиозните обреди: умиване на част от тялото като символ на пречистване. В този случай не запазих термина, а кратко обясних значението му – „пречистване чрез измиване“. Освен реалиите и терминологията, особено внимание изискват фразеологията и в частност поговорките, чиято честотност е сравнително висока. За тях е характерна ярката образност, която често не съвпада в различните езици. Първата трудност, с която се сблъсква преводачът при срещата си с подобни изрази, е разпознаването им, а втората – търсенето на сполучлив екви-

лент, изпълняващ същите функции, изразяващ същия смисъл, но вече в съзнанието на носител на чужд език (езика на превода – в нашия случай българския). Руският лингвист и преводач И. Я. Рецкер говори за 4 вида предаване на фразеологията (посочените примери са собствени, от учебния превод). Сред тях са предаване на фразеологията с пълно запазване на чуждоезиковия образ: *Не сморгнет – окото му няма да мигне*, *Бедные как церковные крысы – бедни като църковни мишки* (макар „крыса“ да означава не „мишка“, а „плъх“); с частично изменение на образността: *Прямо в лоб – право куме в очи* (на мястото на *челото* в руския фразеологизъм в българския намираме думата *очи*) *Захлопнуть ставни под носом – хлопнали вратата под носа* (въпреки че *ставни* означава *капаци на прозореца*, за българския език много по-характерно е да ти хлопнат или тръшнат именно *вратата* под носа – израз, какъвто се среща и в руския).

Друг тип предаване на фразеологизми е пълната замяна на образността, но със запазване на общия смисъл и експресивно-стилистичната характеристика, каквато може да наблюдаваме в следните примери: *Еще не вышедшая в тираж – още се котира*; *Сквозь лебеду десятилетий – през прахта на десетилетията*.

Когато в преводния език няма образен или изобщо няма фразеологизъм с подобно значение, се наблюдава премахване на образността и при превода (*Сами с усами – не сме вчераши*; *Прокрутить динамо – да измамши*.)

Интересен е случаят с израза *в одном флаконе*, който не е характерен за българския език, поради което го опростих до *в едно*, предавайки значението, но образността се губи. В същото време запазих същия този израз (когато става дума за флакона на Шанел).

Изразът *не порошок единым* представлява перифраза на *не хлебом единым жив человек*, което означава, че *не само с хляб се живее*. Руският израз е съкратен, защото е достатъчно популярен и се разбира. Но аз реших да дам пълната форма, заменяйки съответния елемент – *Не само с прах за пране се живее*.

Нека разгледаме някои примери за предаването на поговорки на чужд език от учебния превод. Някои от тях бяха по-лесни за разпознаване, причина за което би могла да бъде частично съхранената образност:

Чуждая душа потемки. – Чуждата душа е дълбок кладенец.

Пилюля позолочена. – Горчивият хап е добре подсладен.

Бешеной собаке сем верст не крюк. – Луд умора няма.

На брюхе шелк, а в брюхе – щелк. – На гол тумбак чифте пищови.

Друго предизвикателство беше изразът: „По Сеньке и шапка“, *изискващ познание за конкретната причина за възникването му*. В Древна Русия знатността на боярските родове можела да бъде лесно установена по височината на кожените „гърлати“ шапки. Колкото по-знатен бил велможата, толкова по-висока била шапката. Обикновените хора от народа нямали право да носят такива. Отчитайки значението, се спрях на поговорката „*Всяка жаба да си знае гъола*“, при която образността е съвсем различна, губи се националната окраска, но пък е по-универсална и разбираема за българския читател.

В трети случаи (като изключително популярната руска поговорка: *Не имей 100 рублей, а имей 100 друзей*) трудност представлява не разпознаването, а откриването на най-подходящото съответствие. В българския език с подобно значение съществуват: *Приятелството е по-ценно от златото. / Не ти трябва безценен камък при верен приятел. / С приятел що се върши, с пари не може да се върши*. В тези случаи важен е узусът, най-популярната и най-неутрална от тях: *Приятелството е по-ценно от златото*.

Изборът на думи при превода често се определя от чисто стилистични съображения. Известната преводачка и теоретик на превода Иванка Васева определя като критерии при търсенето на подходящо съответствие от страна на преводача смисловата и стилистическата функция на езиковите средства, употребени в оригинала, принадлежността им към определен функционален стил, тяхното експресивно-оценъчно и конотативно съдържание. Преводачът ги съпоставя с възможните еквиваленти на преводния език, обръщайки внимание на честотността и съответствието им на нормата (Васева 1982: 88 – 94).

В жанра есе се наблюдава широка палитра езикови средства, а литературната норма, която служи за основа, е размита. Срещат се разнообразни отклонения от нея. Това са разговорни думи и просторечия: *бабахать – цапардосвам, рыло – муцуна, болтать – приказвам, жлоб – скръндза* (вм. по-неутралното *скъперник*), *загогулина – заврънкулка, навернуть – нагъна, орать – дера гърло, прикончить – да довърши (някого), извести – да пръсна, кипы – сума ти*.

Не във всички случаи запазването на стила се оказва възможно, например: *видак – видео, мерс – мерседес*. В българския език съществува разговорното *мерчо*, но то по-скоро звучи като умалително и с отенък на фамилиарност, използва се значително по-рядко от руското разговорно *мерс*, което представлява съкратена форма от наименованието.

Срещат се и разговорни изрази като:

С каквого бодуна? – Откъде накъде? (В този случай българският превод звучи по-неутрално в сравнение с по-грубия израз в оригинала. *Бодун* означава „махмурлук“, образ, който се губи при превода.)

Да х... с ним, с полтинником! – *Да върви по дяволите тази петдесетачка!*, където българският превод звучи доста по-неутрално.

Предизвикателство се оказва предаването на особеностите на речта на събирателен образ, който поради речевите си характеристики изискваше отклонение от фонетичната норма: *Ну шо ты ноешь, шо ты ноешь по мобильному?! Ну сказал куплю, ну? Шо ты ноешь? – Шо* (вм. *что*) би трябвало да подсказва диалектна особеност, социален статус в миналото или степента на образование. Затова го предадох по-жаргонно: *К'во ми хленчиш, к'во хленчиш по мобилния?! Казах ти, че ще купя, и? К'во хленчиш?*

По-голяма трудност се оказаха думите от висок стил, понякога носещи архаичен характер: *попране* – *погазване*, *бренность* – *тленност*, *хоромы* – *палати*, *гордыня* (арх.) – *прекомерна гордост*.

Узник бибиревской распахонки – затворник от бибиревски тип (макар *узник* да е архаизъм, може да се предаде и с думата *заклученик*, но в конкретния случай ми се стори неподходящо предвид цялата антипоетичност на картината).

Запазването на високия стил и архаизмите при превода невинаги се получава.

За публицистичния текст и в частност за есето е характерно това, че цифрите, собствените и географските имена, имената на фирми и организации не са измислени, а отразяват обективната действителност и се предават чрез еднозначни еквиваленти. Разбира се, може да има и известни отклонения предвид хибридноста на жанра – художествена публицистика. Понякога авторът украсява, доизмисля, за да създаде по-голям художествен ефект. Но всяко име, всяко название трябва да бъде проверено, да се види било ли е превеждано по-рано и как.

В текста се срещат не само руски имена, голяма част от имената са от английски, френски и друг произход. При предаването им на руски често се наблюдават големи различия между звученето в оригинала (в руския език водещ е принципът на транслитерацията) и предаването им на български. Затова са нужни основни познания и чести справки. Така например името на известен френски изкуствовед, което на руски се изписва *Бенуа*, на български се предава като *Беноа* (*Benoit* – дифтонгът „oi“ се предава с „oa“). *Черчилль* става *Чърчил*, а *Мадлен (Олбрайт)* – *Мадлин*, *Пола Джонс* – *Пола Джоунс*, *Билл Клинтон* – *Бил Клинтън*, *Винсент Фостер* – *Винсънт Фостър*, *Вал-*

тасар – Валтазар, Эклезиаст – Еклесиаст, Жюль Верн – Жул Верн, Толкиен – Толкин. Мьюдэк пък напомня произношението на англоезична фамилия от руснак и вероятно става въпрос за Мюдък.

Кратките форми на фамилиите и презимената, които на руски имат по-разговорен характер. *Иванна – Ивановна и Лев Николаич – Лев Николаевич (Толстой).* Реших да ги предам с пълните форми, за да не затрудним разпознаването. Една от главните функции на имената е да назовават и осигуряват разпознаваемостта, което с още по-голяма сила важи за собствените имена. Поради същата причина *Софья*, назована по-долу в текста *Соня*, оставих *София* и в двата случая, защото за българския читател това са две различни имена и най-вероятно няма да направи връзката и ще реши, че става дума за две различни личности.

Собственото име *Орфеюшко* в качеството си на умалително съдържа елемент на ирония и снизхождение, поради което на български стана *Орфейчо*. *Невтон* е староруското произношение на фамилията *Ньютон* (употребява се и по отношение на тези, които от малки имат интерес към изследователските дейности сред природата). Затова транскрибирах *Ньютон* като *Нютон*.

В текста срещнах още названия на реални картини, книги и филми, при което се наложи да потърся оригиналните им названия, а след това и вече съществуващия им официален превод: картината „Ловци на размисъл“ („Охотници на привале“) на Василий Перов; филмите „Муха 2“, „Унесенные ветром“, „Терминатор 2“ – „Муха 2“, „Отнесени от вихъра“, „Терминатор 2“; повестта „Ловушка для Золушки“ – „Капан за Пепеляшка“, и романа на Фазил Искандер „Сандро из Чегема“ – „Сандро от Чегема“.

Справки изискват и цитатите с религиозен характер, които имат своя каноничен превод: *И боролся с Еаковым некто до восхода зари – Но Яков не спираше да се бори с Него...* (Битие 32: 25 – 26); *Блажен, кто верует – Блажени са вярващите; Плот от плоти – Плът от плътта; Отверзает духовные очи – Отваря духовни очи; Идеже ни печали, ни въздыхания – където няма скърби, ни въздишки* (въпреки че *идеже* има старобългарски произход и е архаизъм и църковнославянизъм, а българският превод не носи архаични черти, но това е фраза от молитва към свети Архангел Михаил); *Прах еси и в прах возвратишься – Пръст си и в пръст ще се превърнеш*.

Друга особеност беше присъствието на литературни герои (*Муму, Соловей Разбойник*) в метафорите, което изискваше допълнителни пояснения. Такива бяха нужни и за част от личностите, споменати в книгата, тъй като не са достатъчно известни на българската аудито-

рия. Всъщност една от най-големите трудности беше именно изборът какво да бъде обяснено в бележките под линия, тъй като първоначалният адресат не разполага с тази информация в писмен вид и нещо вероятно му убягва, а читателят на превода би трябвало да бъде поставен в аналогични условия. Бележките под линия бяха избягвани там, където от текста се подразбираше (напр. Дудин и Чепуров, когато става дума за хора с достъп в Дома на писателите).

В текста срещнах и определени графични особености (понякога предаващи фонетичните), които се опитах да запазя, като: „къргыз“ (къргъйз) вместо „киргиз“ – акцентира се върху нелепото изискване за възпроизвеждане на всички фонетични особености на оригинала; произношение *мушшин*, което има за цел да покаже невъзможността американците да произнесат руската дума *мужчин* (с дълго меко шч) – *мъше*; *си задължен да поръчаш „дринк“* (вм. питие); *Marlboro country* – *Страната на Marlboro* (както беше в българската реклама).

На практика невъзпроизводима се оказва една от особеностите на словосъчетанието *биде черний*. Думата *биде* и на руски е от среден род, но тъй като то не е било достъпно за широките маси, тук се симулира неговата екзотичност под формата на разколебаване на рода. Но на български си остава *биде черно*, тъй като родът зависи от окончанието.

Голямо предизвикателство в текста се оказа справянето с езиковата игра. В някои случаи бе по-просто: *перемена* и *измена* – *промяна* и *измяна*. *Им, татарам, все равно: что мушшин подтаскивать, что партнери оттаскивать.* – *На тях, на татарите, им е все тая: „мъше“ да домъкват или партньорки да отмъкват.* И в двата случая имаме обиграване на корен с различни представки.

Невинаги се получава предаването на специфичните езикови средства от оригинала. В случая с *я*, което означава и дума (*аз*), а не само буква от азбуката, предаването на двете значения се оказва невъзможно. Подмяната с друга буква, означаваща и дума, нямаше да помогне поради липсата на такава пълнозначна дума. А и в случая с творчески, макар и нелеп акт, като финансирания проект, личното местоимение *аз* не може да е случайност. Затова дадох значението в бележките.

На руски *красный* означава както „червен“, така и „красив“, което се обиграва. Но поради несъответствие на значенията на български няма как тази омонимия да бъде предадена. Наложих се пак да го обясня.

До петдесети лет этот кроманьонец только и делает, что „кончает“, после полтинника – кончается сам (Толстая 2003: 136).

До петдесет години този кроманьонец само „свършва“, а след петдесетата и **край и с него, умира.**¹

Трудност се оказа и предаването на паронимията в руския език при *кончае* (свършва) и *кончается* (умира, издъхва).

Друг интересен случай беше при въпроса къде расте лещата: *Где-где. У индуса в бороде*. Отговорът не е сериозен, а по-скоро цели да предизвика смях. Предвид споменаването на индус в началото на текста, реших да го запазя, но добавих и рима: *Къде-къде? В индуската брада, нали бode*. Разбира се, този избор е спорен, тъй като фразата се удължи.

В един от текстовете става въпрос как авторката като малка не е могла да казва „р“ и задължително ще я изложат, като я накарат да каже: *„Роет землю черный кот, удобряет огород“*. Анализът показва, че на български изразът трябва да съдържа „р“, което не беше проблем, и е хубаво да се римува. Затова избрах: *„Рие в земята черна къртица, / наторява лехица“*. *Огород* означава „градина“, но и лехата като част от нея не променя смисъла. Би могла да се използва и скороговорка, съдържаща „р“, но реших да запазя значението – аграрната тематика, която не е случайна по това време.

Преводът на текстове от сборника на Татяна Толстая „Ден“ очерта някои трудности и начина за преодоляването им от преводача както при текстове от руски на български като цяло, така и на свързани с публицистиката, жанра на есето в частност. Затруднение очаквано се прояви в областта на лексиката. Това се дължеше на смесването на различни езикови пластове, чието предаване в съответния регистър невинаги бе възможно. Проблем създаде и разговорната лексика, но още по-трудно се оказа запазването на високия книжовен стил там, където оригиналът го изискваше.

Друга трудност е предаването на фразеологизми и поговорки, особено в случаите, когато се наблюдава разминаване в образността. Това налага прибягването до функционални еквиваленти – по възможност също фразеологизми и поговорки.

Специфика на текстовете на Толстая и на жанра есе като цяло е високата цитатност, която често е скрита и трудна за разпознаване. Това изисква многобройни справки и търсене на вече готови авторитетни преводи, както и споменаването им в бележките. Характерно за публицистиката е и наличието на реални личности, данни, събития, обекти, артефакти. Поради това информацията подлежи на проверка,

¹ Навсякъде, където не е изрично посочено, преводът е мой – Т. К.

търсене на вече установени съответствия, а не просто буквален превод и предаване на собствени имена.

Приоритет при превода е запазването на стила на автора, на „доминиращите черти от оригинала, които влизат в инварианта“ (Алексеева 2001: 113). Големи затруднения предизвиква езиковата игра, която понякога остава непредаваема. Обиграването на омонимията и паронимията на отделни думи в руския език често е възпрепятствано от липсата ѝ (в съответните случаи) в българския. Това налага вземането на решения във всеки конкретен случай, преценяване на приоритетите, определени компромиси, понякога бележки под линия.

Друга особеност е наличието на огромен брой термини и имена на реални личности. Някои от тях са много популярни за руското езиково съзнание и действителност, но за българския читател се нуждаят от пояснение. Други са достатъчно специфични както за първичния, така и за вторичния адресат. Затова всеки отделен случай се анализира: доколко разбираемо става от контекста, дали е от съществено значение за текста, доколко явно е за читателя на оригинала. В зависимост от това се преценява кое се нуждае от бележка.

Отделните текстове, обединени в сборника, също се оказаха доста различни като лексика и специфични изразни средства, чието предаване изисква особено внимание. Преводът на подобни текстове е много интересен опит и формира определени навици и очаквания при сблъсъка с публицистичния жанр.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексеева 2001:** Алексеева, И. А. *Профессиональный тренинг переводчика: Учебное пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей.* Санкт-Петербург: Союз, 2001.
- Влахов, Флорин 1969:** Влахов, С., Флорин, С. *Непреводимото в превода.* София: Наука и изкуство, 1969.
- Влахов 1978:** Влахов, С. Безэквивалентная лексика в переводоведении. // *Болгарская русистика*, кн. 2, 1978, 61 – 69.
- Васева 1982:** Васева, И. *Теория и практика превода.* София: Наука и изкуство, 1982.
- Рецкер 1974:** Рецкер, Я. И. *Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода.* Москва: Международные отношения, 1974.

ЕКСЦЕРПИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ

Библия 1993: Библия. София: Изд. Св. Синод на Българската православна църква, 1993.

Булгаков 1989: Булгаков, М. *Майсторът и Маргарита*. Прев. Л. Минкова. София: Профиздат, 1989.

Толстая 2003: Толстая, Т. *День*. Москва: Подкова, 2003.